

ger og økonomer på Slotsholmen, som af deres arbejdsgivere har fået bogen til hjemmestudium.

Litteratur

Blom-Hansen, Jens (2021). *Det nationale råderum*. København: DJØF Forlag.
Christensen, Jørgen Grønnegård m.fl. (2020). *Når embedsmænd lovgiver*. København: DJØF Forlag.
Folketinget (2015). *Beretning nr. 6 fra Folketingets Udvalg for Forretningsordenen om ministres ansvar*. Folketinget 2014-15, 1. samling.
Politica (2016). Temanummer om samspillet mellem politikere og embedsmænd.
Tibetkommissionen (2022). *Undersøgelseskommission til gennemførelse af en supplerende undersøgelse af sagen om politiets indgriben over for demonstrationer i forbindelse med kinesiske statsbesøg mv. og til undersøgelse af håndteringen af visse andre officielle kinesiske besøg (Tibetkommission II)*. København: Justitsministeriet.

Jørgen Grønnegård Christensen
Professor emeritus
Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet

Kirsten Thisted og Ann-Sofie N. Gremaud (red.), *Denmark and the New North Atlantic: Narratives and Memories in a Former Empire*, Vol. 1 and 2. Aarhus: Aarhus University Press, 2020.

Udgivelsen *Denmark and The New North Atlantic* (DNNA) i to bind er smukt illustreret, og første billede viser den nordlige Nordatlant med Grønland i vest, Norge i øst og Island, Færøerne og Shetland klatter ud som trædesten undervejs. Føjes Danmark til nede mod syd, træder det gamle danske imperium (uden Shetland) frem. Forskere fra alle "imperiets" nationer har bidraget til bøgerne. De 13 forfattere dækker fagene historie, antropologi, litteratur og sociologi.

Forordet annoncerer seks sektioner med hver sit hovedtema: *the history of an empire; imagined geographies* (beliggenhed og befolkningsstørrelser); *narratives of purity and authenticity* (kultur og sprog); *gender and racial perspectives; cultural heritage; og constitutions and natural resources*. Med sigte hele tiden på imperiet før og udviklingen mod nutiden er der i alle aspekter naturlige gruppedannelser, nationernes egen befolkning og de tilstedeværende danskere. Der er interaktioner indenfor og mellem grupperne, hvilket både skaber civilsamfund og fører til de politiske processer, som giver de stadige ændringer i forholdene

mellem Danmark og de Nordatlantiske nationer, og derfor kan bøgerne i høj grad læses gennem sociologiske og politologiske briller.

De nordatlantiske nationer har gradvis frigjort sig fra dansk indflydelse og har samtidig i de senere år styrket deres indbyrdes forbindelser, hvilket Nordatlantens Brygge med islandsk ambassade og repræsentationer for Færøerne og Grønland er et konkret udtryk for. Ved indvielsen af Bryggen i 2013 sagde Islands tidligere præsident Vigdís Finnbogadóttir, at bygningen og dens anvendelse var et udtryk for også noget godt ved *this strange community of nations*. Sådan kan man synes i dag, men ved *Dansk Koloniudstilling* i Tivoli i 1905 var stemningen en anden, og islandske stemmer, utvivlsomt i opposition til det danske herredømme, tilkendegav utilfredshed ved at indgå side og side med *negre* (Dansk Vestindien) og grønlandske *skraelingjar* (bind I: 37-39).

Historikeren Thorkild Kjærgaard har fremført, at Grønland ikke var en koloni, og at indbyggerne blev set som landsmænd, et synspunkt som drøftes i sektion 2 ved at se de store linjer for Danmark-Norge Imperiet fra 1536 og frem. I dette lange tidsrum har det danske sprog haft massiv indflydelse, blandt andet fordi kirkesproget efter Reformationen blev dansk på Island og Færøerne og i Norge, men det viser sig, især op i det 19. århundrede, at frem for at blive danske landsmænd, vil man hellere have større indflydelse og bruge sine egne sprog. I Grønland kom forsøget på sproglig dansk indflydelse først efter Anden Verdenskrig, og igen holdt befolkningen fast i sit eget sprog. Kjærgaard har lagt vægt på, at den såkaldte undertrykkelse fra kolonimagtens side ikke var anderledes end behandlingen af tyende i Danmark, men dette argument overser forskellen på, om der kæmpes for bedre forhold *for danskere i Danmark*, eller om der kæmpes *for grønlanderes vilkår* i den danske koloni; om oprøret "nedefra" i Danmark fra 1848 til 1920, se Karpantschhof (2019). Anmelderen finder dog, at det er vigtigt, at Kjærgaard har problematiseret, hvad der ligger i begrebet kolonimagt. "Kolonialisme betyder at folk fra et fremmed land bemægtiger sig et andet lands territorium med militære midler", hedder det i Lykkeberg (2019: 238). Betænkt hvad der er sket rundt om i Verden i europaisk tidsalder, må denne definition være den dominerende, og den passer ikke rigtigt i Nordatlanten, hvilket også nævnes (bind I: 46-47).

For den gradvise afvikling af dansk dominans i Nordatlanten er der flere tidspunkter med formelle og reelle ændringer, nogle mere skelsættende end andre, og for bedre at beskrive eller rangordne disse indføres med henvisning til Hagen Schulz-Forberg begreberne *uchronotopia* og *zero-hours*, hvor det første fletter et brud på kronologien sammen med en utopi i betydningen *I have a dream*. Der lægges klart ud med: "Declaring a certain moment a zero hour presupposes a vision of a perfect future" (bind I: 69). De to begreber skal ses

sammen, eller også skal ingen af dem bruges. At passe den konkrete virkelig ind i en abstrakt model kan altid være vanskeligt, og helt lykkes det ikke i sektion 2. Den mest spændende og udførlige analyse er om Danmarks *uchronotopia* i det 19. århundrede, men der er kun en *zero-hour*, 1848-49 med Grundloven, ikke flere som nævnt. Senere i denne sektion betegnes nordatlantiske *uchronotopia* som *Tragic Realities*. Det er svært at se tragedien, for så vidt angår Island og Færøerne. Island har et sprog, og ved en indsats af V. U. Hammershaimp får Færøerne et skriftsprog som med etymologisk stavemåde knytter forbindelsen tilbage til gammelnordisk og mod islandsk; omtalen af færøsk som en *patois* er forbi. *Zero-hour* for de to nationer præciseres ikke, så det overlades til læseren at vælge 1918 for Island (herefter kun personalunion, jf. 1814 for Sverige-Norge) og 1948 med hjemmestyre på Færøerne.

Den uklare brug af *uchronotopia* forskertser muligheden for en tydeligere adskillelse af Grønland fra de to andre nationer. Der var en utopi for Grønland, og skelsættende er Mathias Storchs *En grønlanders drøm* (bind I: 205-209). "Augo Lyngje like Storch feared that a sudden opening would have a negative impact on the Greenlanders own opportunities" (bind I: 134), en forudsigtelse der *tragisk* kom til at holde, så 1979 med hjemmestyre blev ikke det *uchronotopia*, det skulle have været, det glemtes at holde fast i drømmen. Man er opmærksom på problemet og henviser til igangværende forskning og en senere udgivelse (bind I: 148).

Igen i et senere afsnit om *narratives* for de nordatlantiske nationer (bind II: 118-130) bruges *zero-hour*, uden at der følges op med præcisering af begrebets to sider, hvornår og vision. Afsnittet er blandt andet om rettighederne til de objekter, som udgør noget af kulturarven, de islandske håndskrifter og tilbageleveringen af dem som et oplagt eksempel. Spørgsmålet er, om man overhovedet skal bruge *zero-hour* her; er *uchronotopia* knyttet til makro, eller kan det også bruges i mikrosammenhænge?

Grønlands forsoningskommission og den fortælling, den giver anledning til, behandles i et meget spændende underafsnit (bind II: 145-150). Er nogle af grønlandernes sociale problemer i dag et resultat af manglende selvagtelse, og kunne de genfinde denne ved at blive oplyst om en mere helstøbt fortid? Hvis det er grundfortællingen, må nordmænd, danskere eller måske hele den vestlige kultur være de skyldige, ikke nogen nem platform at komme videre fra.

Man kan overraskes over den afslappede fred, der har hersket i Nordatlanten. En grel modsætning hertil er den før omtalte drøftelse af en dansk *zero-hour* i det 19. århundrede. Efter Wienerkongressen 1814-15 herskede der en vis orden i Europa med nogle store lande og nogle accepterede små lande. Men Danmark var udsat, og især den stadige uklarhed om grænsedragningen i Slesvig gjorde

situationen til et vedvarende mareridt. I udenrigspolitiske kredse i Europa var det almindeligt omtalt, at landet kunne forsvinde med Jylland til Preussen/Tyskland og Øerne til Sverige. Der krævedes størrelse over en vis tærskel og aftalerne i orden for at have "ret" til at eksistere (Glenthøj og Ottosen, 2021). I Nordatlanten vokser nationalitetsfølelsen og en egentlig opfattelse af, at befolkningsstørrelse betyder noget, for den principielt opnåelige grad af selvstændighed synes ikke at have spillet nogen rolle.

DNNA bruger betegnelserne *minor*, *ultraminor* og *major* om nationernes størrelse (bind I: 189-196). Grænserne er flydende, men en afgørende betingelse for *major* er en metropol. Hovedstæder som Thorshavn og Nuuk med omkring 20.000 indbyggere kvalificerer kun til at være *ultraminor*. Befolkning og økonomi placerer måske Island som *minor*. Den ensidige erhvervsstruktur, som er typisk for et *minor* eller *ultraminor* samfund, gør det mere sårbart overfor konjunkturudsving. DNNA ser især på betydningen af størrelse for kultur og især litteratur. Skal en forfatter række ud til en større læserkreds eller bruge og dermed styrke sit eget lille sprog?

Skønlitteraturens rolle for synliggørelse af magtmisbrug og forståelse af både de vanskeligheder og muligheder, der er ved mødet mellem nationer, er svar at overdrive. Her vælges tre nedslag; William Heinesen, *De fortætte spillemænd* (1950), et digt af Jessie Kleemann (2012) og Pavia Petersen, *Udstedsbestyrerens datter* (1944, på grønlandsk og ikke oversat).

For Heinesen kommenteres kun åbningspassagen om en *ultraminor* nation, nogle grå klipper så små i det store hav, som et "sandskorn til gulvet i en balsal". Tættere på opdages flere øer med sunde imellem og minsandten også en lille havneby (bind I: 181). Dermed er scenen sat, hvor romanens fortælling skal udfolde sig, både med fortætheden og linjer ud til omverdenen. Skønt nationalt orienteret skrev Heinesen på dansk. Da han spiller på forskelle mellem de sproglige billeder på dansk og færøsk, betyder en oversættelse til (bage til) færøsk et kunstnerisk tab (bind I: 328).

Iben Mondrup har redigeret en bog om og af Jessie Kleemann. Alle Kleemanns tekster er fra hendes egen hånd på grønlandsk og engelsk. Fra et digt gengives to verslinjer: /My eskimothertongue/is written in Danish through and through/. Hele tekstanalysen er en lille perle. Der røres godt rundt i gryden med grønlandsk, engelsk og dansk (bind I: 329-332).

Udstedsbestyrerens datter viser spændingsfladerne mellem grønlandere og danskere. De sidste, også dem der som udgangspunkt er idealister, kommer let til at udnytte deres automatiske fordele, og de første bøjer sig for ofte i stedet for at tage konfrontationen. Læseren harmes over, at grønlanderne giver sig så let. Titelpersonen med blandet dansk-grønlandsk etnicitet bliver mere og mere

dansk, men da hun ved moderens død "kaldes" hjem, kommer hun til at symbolisere det nødvendige fremskridt, hvor grønlandsk kultur og den moderne tilværelses valgmuligheder og krav om uddannelse mødes (bind II: 32-39).

Statsforfatninger debatteres ofte, uden at der sker noget. I Island ønsker nogle en ny forfatning i lyset af, at landet på grund af reguleringssvigt ramtes ekstra hårdt af finanskrisen i 2008. "One of the reasons [for dødvandet] is the fact that there is no consensus on what values the constitution should express" (bind II: 208). Også på Færøerne er forfatningsønsker kørt fast, da Danmark har ment, at forslag kom for tæt på at definere Øerne som en stat; i strid med Grundloven. For Grønland er debatten blandt andet kommet ind på, hvem der er grønlænder (bind II: 224). Hele afsnit 7.1 er en interessant og afbalanceret diskussion af (strandede) forfatningsambitioner.

Den indledningsvis nævnte systematik kan ikke betvivles, men alligevel er det ikke et værk, det er let at orientere sig i, og det skyldes dels bredden af temaerne, dels at litterære kilder ikke er fagspecifikke og derfor kunne placeres i flere sammenhænge. En del af bidragene har karakter af ny forskning og kunne ses som tidsskriftsartikler eller udkast hertil. Blanding af formidling og forskning giver DNNA en lidt ujævn karakter. Dog må DNNA være en uomgængelig reference i de kommende år, præget som de to bind er af grundighed og afbalancerede vurderinger på et område, hvor risikoen for bias er stor.

Litteratur

Glenthøj, Rasmus og Morten Nordhagen Ottosen (2021). *Union eller undergang. Kampen for et forenet Skandinavien*. København: Gads Forlag.

Karpantschof, René (2019). *De stridbare danskere. Efter enevælden og før demokratiet, 1848-1920*. København: Gads Forlag.

Lykkeberg, Rune (2019). *Vesten mod Vesten*. København: Informations Forlag.

Lars Lund
Lektor emeritus
Økonomisk Institut, CBS